

Protokollets innehåll i korthet:

Sommaren 1831 härjade koleran i Europas huvudstäder. Även i Stockholm försökte man med alla medel förbereda sig för en koleraepidemi. Överståthållarämbetet tillsatte en Allmänna Sundhetskommittén för att ta hand om förberedelserna. Det dröjde ända till 1834 innan koleran faktiskt kom till Sverige men därefter återkom sjukdomen i större eller mindre epidemier under sommarmånaderna ända fram till 1866.

Kommittén var tänkt som en tillfällig lösning för hantera epidemiutbrottet men under kolera-åren hade kommittén (senare Allmänna Sundhetsnämnden) började kommittén hantera även andra hygien och hälsofrågor. I samband med inrättandet av kommunfullmäktige 1864 lagstadgades permanenta sundhetsnämnder i städerna. 1874 utkom en hälsovårdsstadga för riket och 1878 blev stadgan gällande även för Stockholm. Sundhetsnämnden ombildades till hälsovårdsnämnden.

När kommittén påbörjade sitt arbete sommaren 1831 var Baronen och Överståthållaren Jakob Wilhelm Sprengtporten ordförande. Bland ledamöterna fanns bland andra Borgmästaren Sandblad, Rådsmannen Harlingsson, Kunglige Livmedikus Ekström, Stadsmajoren Strandberg m fl.

I protokollet från 1831 kan man läsa hur kommittén letar efter lämpliga lokaler för kolerasjukhus. En passande lokal är världshuset Claës på hörnet vid Surbrunnsgatan. Även en del militära byggnader kan ställas till förfogande. Det blir ett sjukhus på Kastellholmen för sjuka från "sjelfva staden" (dvs Gamla stan). På Södermalm finns det Provisoriska sjukhuset i Gamla Kronobränneriet vid Sandbergsgatan och Stadens Södra kasern på Tjärhovsgatan. Lokalerna ska också utrustas med inventarier och *persedlar* för sjukhusvård.

De funderar över beredskap med personal; läkare, sjukvakterskor och bårbärare. Hur personalen skulle vara klädd och vad de skulle få betalt. Dels medan personalen är i beredskap för det väntade sjukdomsutbrottet, dels efter sjukdomens ankomst.

Kommittén diskuterar också hur "den lägre folkklassen" ska informeras. Från predikstolarna? Överståthållaren meddelar herrarna i kommittén att en kungörelse från Kongl Majt. är på väg. Man beslutar att beställa 10 000 exemplar från tryckeriet att dela ut bland stadsborna.

Två likvagnar är beställda meddelar Borgmästare Sandblad, men fler behövs och inte mindre än 24 likbårar är redan klara.

Hur ska man hantera om de som sitter i arresten insjuknar? Grova brottslingar kan ju inte bevakas och vårdas bland övriga sjuka. Beslut i den frågan skjuts upp till ett senare möte.

Transkriberat protokoll:

Protokoll hållet uti Stockholms Allmänna Sundhets Comité den 30 juli 1831

Närvarande

Ordföranden, Herr Öfver Ståthållaren Och Riddaren af H.S.O, Högvälborne Friherre J.W. Sprengtporten

Ledamöterna, Herr Borgmästare N. Sandblad

Herr Kongl. Lifmedicus och Riddaren af Kongl Wasa Orden, Doctor C. J. Ekström

Herr Rådmannen S.G. Harlingsson
Herr Stadsmajoren R. Strandberg
Herr Capitainen Lindström
Herr Assessoren Göransson
Herr Kryddkramhandlaren och Riddaren HN. Holmlund
Herr Grosshandlaren G Hegardh
Herr Bryggaren D. Helsingius
Pastor Primasius, Ordens Biskopen (svårtytt) mm Doctor Wallin hade anmält, det han af en angelägen embetsförrättning vore hindrad att idag uti comitén sig infinna.

I

Herr Baron och Öyfer Ståthållare hälsade Comitén och framställde det ämne som förnämligt skulle blifva föremål för comiténs arbete, eller vidtagandet av nödiga anstalter för sjukvården i den olyckliga händelsen att den å flera utrikes orter gångbare, under namn af Cholera Morbus allmänt kände, härjande sjukdom, skulle i hufvudstaden utbreda sig. Och tillkännagaf Herr Baronen att Konl Majt i Nåder behagar tillåta, att det af Dess Flotta begagnade sjukhus å Castellholmen, får begagnas till sjukhus för Cholera-smittade af Stockholms innevånare, samt att detsamma som af Flottan sjuke blifvit (svårtytt), redan med dertill hörande inventarier, å Comiténs vägnar blifvit emottaget af Herr Borgmästaren Sandblad, biträdd af förste Stadsläkaren, Herr Kongl Medicus Ahlberg; att det så kallade provisoriska Sjukhuset beläget uti Catharina f.d. Kronobränneri, vid Sandbergsgatan å Södermalm vore redan i ordning till emottagande af 100 sjuke samt att uti Stadens Södra Casern, vid Tjärhovsgatan, som af Inkvarterings Commissionen blifvit till sjukhus överlätet, utrymme och persedlar till vårdandet af ett betydligt antal sjuke förefinnes, varigenom tillräcklig local till emottagande av sjuke från Södermalm* (i marginalen: och från sjelfva staden inom broarne, hvilka sednare i sjukhuset å Castellholmen borde inrymmas), i ofvan nämnde olyckliga händelse, vore anskaffad. Beträffande deremot Norrmalm så vore någre staden tillhörige lägenheter för sjukhus ej att tillgå, utan borde sådane antingen genom inköp eller för hyra anskaffas, i hvilket afseende Herr Baronen förslagsvis uppgaf Grosshandlaren Mazérs hus vid Tullportsgatan, egendomen Claës på hörnet kallad, tillhörig Lieutenants Enkan Lindbergsson och belägen vid Roslagstullsgatan, och pastorsbostället uti Adolph Fredriks församling, beläget uti Carlbergs allée. Af desse lägenheter ansåg Herr Baronen för sin del Mazérs hus vara mindre användbart, i anseende till den förändring och reparation detsamma, för bortskaffandet af den derstädes nu befintlige fabrik, måtte undergå. Egendomen Claës på hörnet deremot förenade med utrymme för omkring 60 sjuksängar uti två stora salar och åtskillige smärre rum, nödig lokal för läkare och betjening, äfvensom särskilde rum att användas för sådane patienter, hvilkas bildning och vana vid bequämare lefnadssätt synas kunna göra anspråk att mot ersättning för ökad kostnad och besvär, erhålla enskild sjukvård, hvilken vid alla sjukhusen så vitt ske kunde, borde anskaffas. Egendomen, som till begagnande i förenämnde ändamål, icke fordrar annan väsentelig förändring än inmurande af en större panna till begagnande vid bad, vore till salu för 9000 Rdr Bco, hvarjemte den vårdshusidkare, som hyrer en del av rummen vore försäkrad om att äfven i händelse egendomen såldes, derstädes få kvarbo till nästa vår, fordrade 1500 Rdr Bco i ersättning för att genast afflytta derifrån.
Beträffande kyrkoherdebostället i Adolph Fredriks församling så

(överstruket: har ...svårtytt...den ...svårtytt..., Herr Hofpredikanten Tuneberg förklarar det han för hvilkens boställe nu vore beredt närmare kyrkan, vore villig att när som helst afflytta

och att han icke tviflade det ansågs det i händelse församlingen skulle vilja på billiga villkor det afstå det gamla bostället som)

ega en sund och afskiljd belägenhet särdeles passande för i fråga varande ändamål, öfver hvilka Herr Baronen önskade inhemta Herrar Comiterades yttrande.

Herr Lifmedikus Ekström utbad sig härefter att i afseende på sjukhusens local och antal på egen erfarenhet såsom läkare (svårtytt) anmärkningar. Som den befarade Cholera-smittan vore af sådan egenskap att hjälp ovillkorligen måste skyndsamt anskaffas, så vida den ej skulle blifva öfverflödig ansåg Herr Lifmedicus särdeles nödigt att i stället för stora sjukhus, flere smärre, och ej långt bort belägna hus inrättades. I afseende på användandet at Castellholms Sjukhus för sjuka från sjelva staden och, provisoriske Sjukhuset för patienter från Catharina församling, biträder Herr LifMedicus det gjorde förslaget, men att det sednare, äfvensom för Södra Casernen, hvilken såsom belägen uti en bebodd trakt, vid allmänna farvägen till Danviks Tull dessutom skulle begagnas av sjuke äfven från Maria församling som sträcker sig ända till Horns Tull, derifrån transporten till Catharina bränneri eller Casernen vore för en Cholera patient för lång, tror Hr LifMedicus vara otjenligt, och föreslog derföre att någon passande local inom Maria församling (svårtytt) kunde utges. Beträffande Norrmalm ansåg Hr LifMedicus att, utom Claës på hörnet, å lägenheten Eriksberg vid Träsket tillhörig Timmermans orden skulle i samma egendom kunde få begagnas och hvarom hemställan hos orden borde ske, ett sjukhus för Jakob, Johannes och Ladugårdslandets församlingar lätteligen kunna inredas, äfvensom ett dylikt föreslag på Kungsholmen, nära Clara församling, till emottagande as sistnämnda församling och Kungsholmens Cholera sjuke, och vartill Hr LifMedicus uppgaf Capitainen Carlings och Repslagaren Rampes hus, hvilket sednare, såsom tillhörande Rampes konkursmassa, lätteligen skulle kunna erhållas. Då Stockholms Garnison, vid Cholerasmittning inträffande skulle komma att erhålla en ökad tjenstgöring i alla delar av staden och genom deras fram och återmarsch genom staden från de smittade trakterna till deras på Ladugårdslandet belägne caserner smittans utspridning naturligtvis skulle ökas hemställde Herr LifMedicus huruvida icke Comitén borde hos Kongl Majt göra underdåning anmälan om förflyttande av en del av Garnisonen till Södermalm och Kungsholmen, å hvilka ställen tillräckligt utrymme till inkvartering finnes uti Södra Casernen och Garnisons Sjukhuset, hvarigenom Kong Andra Lifgardets Casern skulle blifva att tillgå såsom Sjukhus för Ladugårdslandet (svårtytt) för Garnisonen, att i händelse denna framställning ej bifölls åtminstone ett särskilt sjukrum inreddes för Garnisonen, bland hvilken smittan, af nyss anförde orsaker lätteligen kunde uppkomma och hvars sjuke först skulle uppfylla sjukhuset å Castellholmen, som således blefve för allmänheten otillräckligt, samt att Comitén härförutom borde uppmana huvudstadens innevånare att genom subscription bereda tillfälle till inrättande af sjukhus för ståndspersoner, hvilka likväl icke borde undandraga sig deltagande i kostnaden för den allmänna sjukvården.

Uti detta Hr LifMedicus Ekströms förslag instämde Herrar Comiterade så vidt detsamma rörde inrättandet af sjukhus å Eriksberg samt i Maria och Kungsholms församlingar, hvarwid föreslogs till sjukhus inom den förstnämnde församlingen, af Herr Helsingius egendomen Jacobsberg, belägen vid Horns Tull, och af Herr Assessoren Göransson, Tanto f.d. Kronobränneri och Fabrikören Tillanders egendom vid Skinnarviken, hvarjemte Herr Rådsmannen Harlingson ansåg, å Kungsholmen, Coldinu ordens egendom till sjukhus vara särdeles tjenlig. Och beslöts att i afseende å Eriksberg öfverlåtande, skrivelse till Timmermans ordens Direction skulle afgå, hvarjemte Herr Assessoren Göransson samt Stadsmajoren Strandberg anmodades att, den före å Södermalm och den sednare å Kungsholmen, efterhöra beskaffenheten av de å berörde trakter belägna föreslagna

lägenheter och huruvida desse eller andre lämpelige kunna till ifråga varande ändamål erhållas, hvilket uppdrag bemärkte Herrar Ledamöter sig åtog.

Beträffande deremot förslaget om Södra Casernens användande som Casern för en del av Stockholms Garnison afstyrktes detsamma enhälligt och förenade sig öfrige Herrar Comiterade med Herr Baron och Öfverståhållaren att Casernen, som nästan ensam upptager ett helt quarter, som har tillräckligt utrymme och nödiga inventarier för sjukhus vård och dessutom är nog nära belägen sjelfva staden, för att i nödfall äfven därifrån kunna emottaga sjuke, borde till sjukhus användas. Herr Baron och Öfverståhållare förklarade, på anhållande af Hr LifMedicus Ekström, som begärde att få sin yttrade särskilda mening i Protocollet antecknad, sig villig att hos Kongl Majt göra underdånig hemställan om inrättande af ett Särskilt Choleraskjuktus för Garnisonen, hvartill kunde föreslås någon af Andra Lifgardets Caserner, samt att den del af Regimentet, som nödgats utrymma Casernen under tiden kunde inquarteras i Stadens Norra Casern, belägen vid Storgatan å Ladugårdslandet.

Hvidkommande förslaget om uppmaning till subscription för inrättande af sjukhus för Ståndspersoner, ansåg Comitén detta vara ett ämne, mera tillhörande den enskildes omtanken än att Comitén dermed borde taga någon befattning. Samtelige Comiterade instemde deremot uti Herr Baronens och Öfverståhållarens förslag, såväl om inrättande af enskilda sjukrum, der sjukhus localer sådant medgifver, som om inköp av lägenheten Claës på hörnet och anmodades Herr Borgmästaren Sandblad och Herr Grosshandlaren Hegardt att med wederbörande öfverenskomma om nämnda egendomens öfverlåtande på så billiga villkor som möjligt, hvarjemte Herr Rådmannen Harlingsson uppdrogs att hafva uppsigt över Södra Casernens inredning, vars början Herr Baronens och Öfverståhållaren och Hr LifMedicus Ekström åtog sig att nästkommande måndag den (svårtytt) öfvervara; Och förklarade sig bemålde Herrar ledamöter benägne att de lemnade uppdragen fullgöra.

2

Herr Rådmannen Harlington föreslog, att någon anstalt för särskild sjukvård borde vidtagas för de i staden häkten förvarade arrestanter, som i Cholera insjukna och af vilka en del, tilltalade för gröfre och urbota brott, icke lämpligen kunde skötas och bevakas på de vanliga sjukhusen; anseende Hr Rådmannen att ett rum i Rådstuguhäktet härtill lätteligen torde kunna inredas; Och blef afgörande heraf, efter föregången öfverläggning, tills vidare uppskjutet.

3

På framställan af Herr Helsingius huruvida icke, genom kungörelse från predikstolarne, den lägre folkklassen borde underrättas om de Choleraskjukdomen åtföljande symptom samt alfvarligen åtvarnas att vid inträffande af sådane ofördröjeligen söka den skyndsamma hjälp som sjukdomen fordrar, tillkännagaf Herr Baron och Öfverståhållaren, att Kongl Majts Nådiga kungörelse härom snart är att förvänta från trycket, åtföljd av särskildt tryckte underrättelser om sjukdomen, af hvilka sednare Herr Baronens hos Professoren och Riddaren Trevfenfelt, som ombesörjer tryckningen, requirerat 5000 exemplar; Och beslöts, då detta antal icke ansågs tillräckligt till utdelande bland allmänheten, att ytterligare 5000 exemplar skulle requireras, hvarom Comiténs Sekreterare tillsades gå i författning.

4

Herr Baron och Öfverståhållaren anmälde, att Åldermannen och Riddaren Lyckow aflemnad requisition å erforderlige persedlar för provisoriska sjukhuset, äfvensom förteckning å redan till sjukhuset aflevererade persedlar, hvilka handlingar upplästes i sammanhang hvarmed Herr Borgmästaren Sandblad anmälde att tvenne likvagnar voro under arbete och 24 st sjukbårar redan blifvit förfärdigade, men då antalet af de förra, som hvardera uppgåfvos kostat 66 Rd 32 SBco, syntes böra ökas till sex, anmodades Herr Borgmästaren att ombesörja förfärdigandet af ännu tre likvagnar, hvarjemte beslöts att skrivelse skulle afgå till Konungens General Adjutant för Flottan, med anhållan att, till Cholerasjukets transport till sjukhusen, fyra salslupar med erforderlige roddare, genast måtte ställas till Comiténs disposition, för att efter dess förordnande användas.

5

I afseende på Läkares anställande vid de blifvande sjukhusen beslöts, att efter det sjukhusen blifvit af Hrr Comiterade besiktigade och det erforderlige antalet af läkare uttröndt genom skrivelse till Sundhets Collegium öfverlemnade så väl läkare personalens utnämmande som bestämmande af dess aflöning; Och bifölls Hrr Comiterade Herr Grosshandlare Hegardts framställning, att Collegium i samma skrivelse skulle anmodas draga försorg, det samtelige i Stockholm bosatte, praktiserande läkares namn och hemvist, till allmänhetens underrättelse, som (svårtytt) i dagbladen införas.

6

Herrar Comiterade instämde uti Herr Baron och Öfverståhållarens framställning att till Commissarie vid Castellholmens sjukhus antaga Herr Expeditions Sekreteraren Roos, som derom gjort ansökning, samt att ytterligare 3 eller 4 sjukhus Commissarier borde anställas, hvilkas blifvande aflöning bestämdes till En Rd 16 Sbco före Cholerasmittans utbrott, då tjenstgöringen ännu wore ringa, men som i händelse sjukdomen utbryter, ökas till 2 Rdr 24 SBco, hvarjemte de borde åtnjuta boningsrum vid sjukhusen.

Herr Helsingius anmälde härwid, att vid Provisoriska Sjukhuset någon Commisarie för närvarande ej vore af nöden, helst den derstädes redan antagne vaktmästaren besörjer de Sjukhus Commissariens tillhörande göromål; och beslöts, att till sökandes efter rättelse borde i allmänna tidningarne kungöras och 3 eller 4 Sjukhus Commissarier tills vidare komma att tillsättas, samt att ansökningar till berörda beställningar skola tillika med wederkäftig borgen för de persedlar, som till Commissariernes vård kunna anförtros och minst för 1000 Rdr Bco, inlemnas till Comiténs Sekreterare inom 8 dagar från den dag kungörelsen i tidningarne varit förste gången införs.

7

Härefter beslöt Comitén att, jemte bibehållande af de wid Castellholmens sjukhus anställde sjukvakterskor med åtnjutande af 12 S Bco för dagen antaga andre dylika, hvars antal efter omständigheterna bestämmas; Och fastställdes aflöningen för dessa till 8 S Bco så länge ingen Cholera smitta härstädes visat sig och de följakteligen icke ingått i aktiv tjenstgöring, men sedemera till 24 S Bco för dagen, med förbindelse för dem att från antagningsdagen, dagligen 2:ne gånger infinna sig vid sjukhusen. I afseende å sjukbärare öfverlemnade Comitén desses antagande åt District Comitéerne, hvarjemte på väckt fråga om förfärdigande af tjenlig beklädnad för läkare, sjukvakterskor och bärare, bestående af en slags öfverrock af vaxduk, preparering eller dylikt, Herr Capitainen Linström som förklarade det han hade en

sådan rock färdig, anmodades att densamma för Comitén, vid dess nästa sammankomst uppvisa, för att tjena till modell för i fråga varande beklädnad.

8

Till begravningsplatser antogs, efter derom skedd framställning, den så kallade Fattigkyrkogården, belägen utom Skans Tull samt den vid Laboratorihagen å Ladugårdsgärdet år 1808 begagnade begravningsplats.

Herr Baron och Öfverståhållaren inlemnade härefter 2:ne af Stads Ingenieuren von der Burg upprättade (??? Originalen skadat) den ena öfver en tomt å Kungsholmen belägen i quarteret Kronoberg och tillhörig Repslagaren Ramper, den andra öfver Stadshagsplatsen No 16 som arrenderas af Trädgårdsmästaren Ekbergs Enka, hvilka begge platser blifva till begravningsplatser föreslagna, men af hvilka ingen till detta ändamål befanns antagelig; Och beslöt, efter uppgift att bakom den Nya Begravningsplatsen å Solna skogen, större utrymme skall finnas till inrättande av begravningsplats för Cholerasmittade lik, att denna local skulle av Stadsingenieuren afmätas och besiktning deröfver infordras.

9

Herr Assessoren Göransson proposition, att mera bemedlade Cholerapatienter, som å sjukhusen komma att njuta vård, böra densamma ersättas, blef efter någon diskussion öfverlemnad till framdeles skeende afgörande, hvarefter och sedan nästa sammankomst blifvit utsatt till kl. 5 e.m. nästkommande måndag, den 1 Augusti, Herrar Comiterade åtskiljdes